

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Arbejdskenndskab (valgfag)

Faghæfte 2019

Arbejdskendskab (valgfag)

Indledning	3
Folkeskolens formål	4
Fælles Mål	5
Læseplan	11
Undervisningsvejledning	26

Indledning

Et af folkeskolens vigtigste formål er at give eleverne kundskaber og færdigheder i samarbejde med forældrene. Folkeskolens fag og emner er centrale for dette formål. Det er gennem undervisning i fag og emner, at eleverne skal forberedes til videre uddannelse og få lyst til at lære mere. Folkeskolens fag og emner skal også bidrage til at fremme den enkelte elevs alsidige udvikling og forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre.

Hver dag leverer skolerne en vigtig indsats for at leve op til skolens og fagenes formål. Skolen skal understøtte lærerne, lederne og pædagogerne i opgaven med at tilrettelægge god undervisning med udgangspunkt i deres professionelle dømmekraft og efter lokale forhold. Børne- og Undervisningsministeriet udarbejder vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger i fag og emner for at tydeliggøre rammerne for undervisningen og understøtte de fagprofessionelle i deres arbejde. Ministeriets læseplaner og undervisningsvejledninger fra 2019 fremhæver særligt to forhold: Sammenhængen mellem skolens formål, fagenes formål og indholdet i det enkelte fag; og det professionelle råderum i tilrettelæggelsen af undervisningen.

Læseplanerne og undervisningsvejledninger (2019) afspejler de løsnede bindinger i Fælles Mål. De nationale rammer for undervisningen er stadig fastsat i Fælles Mål. Fagenes formål, kompetenceområder, kompetencemål og de tilhørende færdigheds- og vidensområder fastsætter, hvad eleverne skal kunne på bestemte klassetrin. Inden for disse rammer er der metodisk og didaktisk frihed til at tilrettelægge undervisningen – med respekt for fagenes forskellighed, elevernes faglige forudsætninger og med fokus på elevens faglige og alsidige udvikling. Med udgangspunkt heri skal undervisningen give eleverne de bedste forudsætninger for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhænge samt mulighed for at tilegne sig de kompetencer, færdigheder og den viden, der ligger i de enkelte fag.

En række fagpersoner fra folkeskolen, professionshøjskoler og faglige foreninger har været centrale i udformningen af læseplaner og undervisningsvejledninger. Børne- og Undervisningsministeriet takker alle for konstruktiv medvirken undervejs. Børne- og Undervisningsministeriet står for den endelige udformning af materialet.

Aftale om øget frihed om Fælles Mål i folkeskolen

Folkeskoleforligskredsen indgik den 19. maj 2017 en aftale om øget frihed om Fælles Mål i folkeskolen. Aftalen løser bindingerne i Fælles Mål og gør alle færdigheds- og vidensmål i Fælles Mål vejledende. Det har medført en ændring af folkeskoleloven samt en ændring af bekendtgørelserne om Fælles Mål og børnehaveklassen.

Som opfølgning på aftalen har Børne- og Undervisningsministeriet udsendt vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger til folkeskolens fag og obligatoriske emner. Læseplanerne og undervisningsvejledninger (2019) er samlet i faghæfter sammen med skolens formål og fagets Fælles Mål.

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Fælles Mål

Indhold

1 Fagets formål	7
2 Fælles Mål	8
Fælles Mål efter klassetrin	
Efter 7./8./9. klassetrin	8

1 Fagets formål

Eleverne skal i faget arbejdskendskab opnå kompetencer til at kunne vurdere karriereveje og muligheder.

Stk. 2. Eleverne skal gennem konkrete oplevelser og fordybelse tilegne sig alsidig viden om arbejdsmarkedet og arbejdslivet.

Stk. 3. Faget skal give eleverne viden om betingelserne på et foranderligt arbejdsmarked og i et foranderligt arbejdsliv.

2 Fælles Mål

Fælles Mål efter klassetrin

Efter efter 7./8./9. klassetrin

Kompetenceområde	Kompetencemål	Faser	Færdigheds- og vidensområder og -mål	
Virksomhed og arbejdsmarked	Eleven kan vurdere forhold af betydning for arbejdsmarked og virksomhed.		Arbejdsmarkedsforhold	
		1.	Eleven kan diskutere forhold og mekanismer af betydning for arbejdsmarkedet lokalt, nationalt og internationalt.	Eleven har viden om arbejdsmarkedets strukturer, mekanismer og samfundsmæssige betydning.
Job og karriere	Eleven kan vurdere vilkår og muligheder i erhverv og beskæftigelse.		Erhverv og job	
		1.	Eleven kan vurdere betydningen af forskellige former for ansættelses- og arbejdsforhold.	Eleven har viden om ansættelses- og arbejdsforhold samt iværksætterier.

■ Bindende rammer i Fælles Mål ■ Vejledende færdigheds- og vidensmål

Færdigheds- og vidensområder og -mål

Brancher og virksomheder			
Eleven kan vurdere forhold af betydning for virksomheder og branchers indretning og udvikling.	Eleven har viden om virksomheder, brancher og entreprenørskab.		
Arbejdsliv og karriere			
Eleven kan vurdere karriereveje og beskæftigelsesmuligheder i et personligt perspektiv.	Eleven har viden om karriere- og beskæftigelsesmuligheder på det nationale og det globale arbejdsmarked.		

Læseplan

Indhold

1 Om læseplanens funktion	13
<hr/>	
2 Læseplanens opbygning	14
<hr/>	
3 Fagets formål og identitet	15
<hr/>	
4 Fagets kompetenceområder og kompetencemål	17
4.1 Kompetenceområdet virksomhed og arbejdsmarked	17
4.2 Kompetenceområdet job og karriere	18
<hr/>	
5 Udviklingen i indholdet i undervisningen	19
5.1 Virksomhed og arbejdsmarked	19
5.2 Job og karriere	20
<hr/>	
6 Tværgående emner og problemstillinger	21
<hr/>	
7 Tværgående temaer	22
7.1 Sproglig udvikling	22
7.2 It og medier	22
7.3 Innovation og entreprenørskab	22
<hr/>	
8 Referencer	23

Om læseplanens funktion

Læseplanen beskriver grundlaget for undervisningen i faget. Læseplanen fortolker forholdet mellem folkeskolens formål, lovens centrale bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse og de fagspecifikke bestemmelser i Fælles Mål. Fagformålet beskriver, hvordan faget bidrager til at opfylde folkeskolens formål, og angiver den overordnede retning for tilrettelæggelsen af undervisning i faget. Fagformålet og de underliggende kompetencemål samt færdigheds- og vidensområder er således den overordnede ramme for lærerens overvejelser om tilrettelæggelse af undervisningen, herunder overvejelser vedrørende valg af undervisningens indhold. Læseplanen udfolder de bindende kompetencemål samt færdigheds- og vidensområderne i Fælles Mål, hvor det faglige indhold konkretiseres. Læseplanen uddyber kompetencemålene og beskriver det indhold og den progression, der skal knytte sig til kompetencemålene, med henblik på at give en ramme for lærernes valg af indhold. Læseplanen beskriver de bindende færdigheds- og vidensområder, der ligger under fagets kompetencemål på de enkelte trinforløb. Færdigheds- og vidensområderne angiver i overskriftsform afgørende faglige elementer i arbejdet hen imod at indfri kompetencemålene som udgangspunkt for bestræbelsen på at opfylde fagformålet og skal danne udgangspunkt for tilrettelæggelsen af undervisningen.

2 Læseplanens opbygning

Læseplanen for arbejdskendskab er bygget op, så den både kan være med til at skabe en grundlæggende forståelse for faget og fungere som et opslagsværk til brug ved tilrettelæggelsen af undervisningen.

Kapitel 3 beskriver arbejdskendskabs formål og identitet, samt hvordan faget relaterer sig til folkeskolens formål.

Kapitel 4 beskriver arbejdskendskabs to kompetenceområder: Virksomhed og arbejdsmarked, samt job og karriere. Indledningsvist beskrives den indbyrdes sammenhæng mellem kompetenceområderne ud fra en faglig helhedsforståelse og dernæst beskrives kompetenceområderne enkeltvis.

Kapitel 5 udfolder de i alt fire færdigheds- og vidensområder inden for de to kompetenceområder. Beskrivelserne tager udgangspunkt i de kompetencemål, der er for kompetenceområderne.

Kapitel 6 beskriver arbejdskendskabs rolle i tværfaglig og fællesfaglig undervisning med fokus på, hvordan faget giver eleverne mulighed for at anvende og udbygge de tilegnede færdigheder og kompetencer tværfagligt.

Kapitel 7 beskriver, hvordan faget kan bidrage til arbejdet med folkeskolens tværgående temaer.

3 Fagets formål og identitet

Fagets formål

Eleverne skal i faget arbejdskendskab opnå kompetencer til at kunne vurdere karriereveje og -muligheder.

Stk. 2. Eleverne skal gennem konkrete oplevelser og fordybelse tilegne sig alsidig viden om arbejdsmarkedet og arbejdslivet.

Stk. 3. Faget skal give eleverne viden om betingelserne på et foranderligt arbejdsmarked og i et foranderligt arbejdsliv.

Arbejdskendskab er et etårigt valgfag og kan placeres i 7./8./9.klasse. Eleverne kan efter eget ønske vælge valgfaget på flere årgange, hvorved undervisningen skal tilrettelægges således, at den enkelte elev udfordres i et passende omfang. Valgfaget arbejdskendskab bygger oven på det obligatoriske emne uddannelse og job. Valgfaget kan desuden indgå som en del af skole- og vejledningsindsatsen for elever, som vurderes ikke uddannelsesparate og ligeledes indgå i øvrige uddannelses- og vejledningsaktiviteter.

At forstå sig selv som ligeværdig deltager i et demokratisk samfund er også at være en del af forpligtende fællesskaber med de rettigheder og pligter det indebærer. Arbejdsmarkedet, arbejdspladser, virksomheder og fagforbund er en del af det demokratiske samfunds fællesskaber, og i mødet med dem, kan eleverne få forståelse for forhold, vilkår og betingelser, som skaber rammerne for de muligheder der er i erhvervsliv, fag, brancher og professioner.

Karrierebegrebet

Når der i faget arbejdes med begrebet *karriere*, er det ud fra en forståelse af karriere som en persons erhvervmæssige løbebane i bred forstand. En karriere forstås ikke som forklaring på personers opstigning i et arbejdsrelateret hierarki, men derimod som livslang og livsbred. En karriere indeholder derfor alle de elementer som har betydning både før, under og efter et liv med uddannelse og arbejde. Med denne forståelse af karriere indfanges den kompleksitet, der opstår i kraft af, at mennesker lever et liv, samtidig med at de skaber rammerne for det.

(Højdal og Poulsen 2012).

Faget arbejdskendskab kendetegnes ved et indhold, der skal bidrage til at udvide og styrke elevernes perspektiver på fremtidige muligheder på arbejdsmarkedet og give dem kompetencer til at vurdere karriereveje og -muligheder. En stærk kobling mellem viden, konkrete oplevelser og kompetencer til at vurdere egne karriereveje og -muligheder, er fagets omdrejningspunkt. Eleven skal ud i virkelighedens arbejds- og erhvervsliv og møde de mennesker, som agerer i det. Faget skal bidrage til, at eleverne udvikler tillid til egne

forudsætninger i forhold til fremtidige muligheder på arbejdsmarkedet og kompetencer til at tage stilling og handle.

Gennem elevernes fordybelse og oplevelser i aktiviteter og forløb, vækkes deres nysgerrighed og virkelyst i forhold til deltagelse på arbejdsmarkedet, men også til videre uddannelse. Der skabes indsigt i, hvordan arbejdsmarked, brancher og erhverv påvirkes af forhold og betingelser lokalt, nationalt og internationalt, fx af den teknologiske udvikling og globale konkurrence.

4 Fagets kompetenceområder og kompetencemål

Arbejdskendskab består af kompetenceområderne virksomhed og arbejdsmarked samt job og karriere med tilhørende kompetencemål og færdigheds- og vidensområder.

De to kompetenceområder udgør en helhed i forhold til elevernes alsidige udvikling, herunder at eleverne udvikler tillid til egne forudsætninger og kompetencer til at tage stilling og handle fx i forhold til fremtidige uddannelses- og karriereveje.

Fagets omdrejningspunkt er, at eleverne gennem viden og oplevelser skal gøre sig refleksioner i relation til at vurdere egne karriereveje og -muligheder. I tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen er det centralt, at der veksles mellem det generelle og specifikke. Gennem tilegnelse af generel viden om forhold på arbejdsmarkedet og via konkrete oplevelser og møder med repræsentanter fra arbejdsmarkedet, får eleven indsigt i, hvordan disse forhold specifikt har betydning for elevens egne karriereveje og beskæftigelsesmuligheder.

Fagets helhed udgøres af de to kompetenceområders indhold, som samlet bidrager til elevens tilegnelse af viden og vurdering af egne muligheder. I praksis vil et samspil mellem fagets kompetenceområder være nødvendig, for at opfylde fagets formål om, at eleverne gennem fordybelse og konkrete oplevelser skal tilegne sig alsidig viden om forhold og betingelser på arbejdsmarkedet og i arbejdslivet, og samtidig skal opnå kompetencer til at vurdere karriereveje og -muligheder.

De to kompetenceområder er kendetegnet ved, at virksomhed og arbejdsmarked forholder sig til generelle forhold, mekanismer, vilkår og betingelser i elevens omverden, mens job og karriere forholder sig til elevens viden og specifikke vurderinger i et personligt perspektiv.

Vekselvirkningen mellem forhold i omverdenen og elevens egen verden og personlige perspektiver, er centralt i faget, og dette knytter an til progressionen i elevens karrierelæringsproces, som foregår dels i samspil med andre, dels i forhold til elevens egne refleksioner. Når eleverne opdager og gør sig erfaringer med forhold og vilkår i omverdenen, gøres det sammen med andre. Hvordan der ordnes, sorteres, udvælges og fokuseres i forhold til, hvad der er særlig betydningsfuldt for den enkelte, er individuelle refleksioner og subjektive vurderinger. Når det, læringsprocesserne har ført til af viden, forståelse og mening udledes, forhandles og deles, foregår dette igen i samspil med omgivelserne. (Law 2010). For at opfylde fagets formål såvel som begge kompetencemål, må der i faget skabes rum for læringsprocesser, som bidrager til, at eleverne sammen tilegner sig viden og erfaringer, men også hver for sig får mulighed for at forholde sig til personlige perspektiver og vurderinger af karrieremuligheder og -veje. Undervisningen må derfor hele tiden skabe forbindelse imellem generelle forhold og elevernes vurderinger af disse forhold i et personligt perspektiv.

4.1 Kompetenceområdet virksomhed og arbejdsmarked

Kompetenceområdet virksomhed og arbejdsmarked sigter mod, at eleverne tilegner sig viden om og kan diskutere mekanismer og strukturer på arbejdsmarkedet og bliver i stand til at vurdere disse forholds betydning i en samfundsmæssig kontekst.

Ved konkrete møder med mennesker med forskellige jobfunktioner (fx leder, ansat, selvstændig, iværksætter mv.), skabes der grundlag for, at eleverne kan vurdere forhold af betydning for arbejdsmarked og virksomhed. Når eleverne oplever forhold af betydning for den enkelte medarbejder, virksomhed eller branche, lærer de om arbejdsmarkedets mekanismer og strukturer, og disses betydning for samfundet og for deres egne muligheder. Virksomhed og arbejdsmarked kredser derfor om, at eleverne bliver nysgerrige på arbejdsmarkedets betydning for forhold i samfundet, og får lyst til at lære mere.

Kompetenceområdet job og karriere

Job og karriere sigter mod, at eleverne tilegner sig viden om vilkår, betingelser, forhold og muligheder i arbejdsliv og karriere, og kan vurdere disse i et personligt perspektiv. Eleverne får mulighed for at undersøge og møde mennesker i de forskellige former for jobs, der findes, og får herved indsigt i de vilkår og forhold der er for disse lokalt, nationalt og globalt. Når eleverne på den måde får forståelse for forskellige ansættelsesformer og relaterer disse oplevelser til egne overvejelser om uddannelse og job, får eleverne mulighed for at vurdere forskellige erhverv og beskæftigelsesmuligheder i et personligt perspektiv og herved styrke tilliden til deres egne muligheder.

5 Udviklingen i indholdet i undervisningen

Dette kapitel beskriver de færdigheds- og vidensområder, som udgør det faglige indhold, der leder frem mod kompetencemålet inden for fagets to kompetenceområder. Kapitlet er opbygget, så kompetencemålene beskrives først og dernæst udfoldes de tilknyttede færdigheds- og vidensområder, og hvordan der med udgangspunkt heri kan arbejdes hen mod kompetencemålet.

For at skabe helhed og sammenhæng i faget, udvikling i fagets indhold og elevens faglige progression, er det væsentligt, at der i undervisningen arbejdes med flere færdigheds- og vidensområder og på tværs af kompetenceområderne i samme forløb. På den måde skabes rum for en progression i både indhold og læring, hvor elevernes tilegnelse og diskussion af alsidig viden skaber grundlaget for at både kompetencemål og fagets formål opfyldes. Fagets omdrejningspunkt er, at eleven gennem fordybelse og autentiske oplevelser tilegner sig viden, der skaber afsæt for udvikling af elevens kompetencer til at vurdere karriereveje og -muligheder. Ved at integrere indholdselementer fra flere videns- og færdighedsområder i samme aktivitet, kan der arbejdes med progression i både indhold og elevernes læring samtidig.

5.1 Virksomhed og arbejdsmarked

Dette kompetenceområde omhandler arbejdet med forarbejdning af materialer hen imod opfyldelse af kompetencemålet.

Kompetencemålet for virksomhed og arbejdsmarked:

Eleven skal kunne vurdere forhold af betydning for arbejdsmarked og virksomhed.

Med udgangspunkt i viden om og oplevelser med jobs, virksomheder og brancher, bliver eleverne i stand til at diskutere og vurdere hvilke forhold og mekanismer, der har betydning for arbejdsmarkedet og virksomheder.

Arbejdsmarkedsforhold

I arbejdsmarkedsforhold arbejdes der med viden om og diskussion af arbejdsmarkedets strukturer, mekanismer og samfundsmæssige betydning. Undervisningen skal derfor føre frem til, at eleverne på nuanceret vis kan vurdere betydninger af forskellige forhold på arbejdsmarkedet. Det gøres ved, at der i det faglige indhold og ved konkrete besøg og medvirken af gæstelærere på skolen, inddrages en variation af virksomheder og faglige organisationer. Når eleverne undersøger sammenhænge og forskelle mellem lokale, nationale og internationale forhold er det med udgangspunkt i konkrete virksomheder, der agerer i de forskellige arenaer.

Undervejs i forløbet arbejdes med, hvilken betydning forhold, strukturer og mekanismer på arbejdsmarkedet har for elevernes egne fremtidsforestillinger og -muligheder, så aktiviteterne indgår i deres personlige overvejelser om karriereveje og -muligheder.

Brancher og virksomheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne tilegner sig viden om virksomheder, brancher og entreprenørskab og sigter hen imod, at eleverne kan vurdere forhold af betydning for virksomheder og branchers indretning og udvikling. Entreprenørskab forstås her som at se et behov, få den gode ide og handle på den, ved at etablere og videreudvikle en virksomhed.

Eleverne undersøger typer af små og store virksomheder, og hvilke forhold der har betydning for virksomhedstyper og brancher, fx selvstændige erhverv, offentlige og socialøkonomiske virksomheder, organisationer og små iværksættere. Der skabes også mulighed for sammenligning og vurdering af forskelligheder inden for virksomheder og brancher, både historisk, aktuelt og i fremtiden.

Det faglige indhold i brancher og virksomheder lægger op til varierede aktiviteter, som ud over besøg og kontakt til det lokale erhvervsliv og foreninger, med fordel kan indeholde praktiske aktiviteter med entreprenørskab.

5.2 Job og karriere

Kompetencemålet for job og karriere:

Eleven skal vurdere vilkår og muligheder i erhverv og beskæftigelse.

Ved at møde mennesker i forskellige jobs og ansættelsesformer og få indsigt i forskellige jobfunktioner og iværksætteri, kan eleverne vurdere betydningen af ansættelses- og arbejdsforhold samt nationale og globale karriereveje og beskæftigelsesmuligheder i et personligt perspektiv.

Erhverv og job

I undervisningen undersøges ansættelses- og arbejdsforhold samt iværksætteri, således at eleverne bliver i stand til at vurdere den betydning disse har i relation til erhverv og beskæftigelse. Der arbejdes med elevernes viden om ansættelses- og arbejdsforhold for forskellige faggrupper, fx iværksættere, projekt- og konsulentansættelser, kontraktansættelser og freelance-virksomhed.

Der tages udgangspunkt i, at eleverne tilegner sig viden og oplevelser i autentiske miljøer, såsom private og offentlige virksomheder. Viden, fordybelse og oplevelser med arbejdsfunktioner i forskellige jobs samt inddragelse af eksempler fra elevernes egne netværk og fritidsjobs, bidrager til elevernes vurderinger af ansættelses- og arbejdsforhold.

Arbejdsliv og karriere

I undervisningen arbejdes med karriere- og beskæftigelsesmuligheder på det nationale og globale arbejdsmarked, og der sigtes imod, at eleverne kan vurdere disse i et personligt perspektiv. Undervisningen skal derfor skabe kobling til elevernes egne ønsker, fremtidsforestillinger og -valg. Der tilrettelægges aktiviteter i tilknytning til fx besøg på virksomheder og uddannelsessteder, så eleverne via møder med mennesker i autentiske miljøer får indsigt i forskellige veje i relation til karriere- og beskæftigelsesmuligheder.

I den forbindelse skabes opmærksomhed på, hvilke kompetencer, det kræver at kunne navigere i karriereforløb, som i en foranderlig og global verden er præget af mange valg. At håndtere arbejdsliv og karriere kan kræve mange forskelligartede kompetencer, fx at kunne træffe beslutninger, at kunne se muligheder og alternativer, at kunne navigere i forandringer, og at være bevidst om egne forudsætninger.

6 Tværgående emner og problemstillinger

Dette kapitel beskriver og giver eksempler på, hvordan der i arbejdskendskab kan arbejdes sammen med folkeskolens andre fag og emner om tværgående emner og problemstillinger. Arbejdskendskabs temaer taler ind i flere af folkeskolens fag, og valgfagets varierede arbejdsformer lægger op til, at andre fag og emner inddrages. De kompetencer, som opøves i arbejdskendskab, kan i samspil med andre fags metodiske og faglige tilgange, anvendes i fælles- og tværfagligt arbejde. Det er oplagt, at man i arbejdskendskab sammen med historie og samfundsfag tværfagligt behandler emner, der drejer sig om samfundets og især arbejdsmarkedets historiske udvikling. I faget dansk kan der arbejdes tværfagligt med kommunikationsformer fx i jobansøgninger, imens der i matematik kan skabes kobling til arbejdskendskab ved udarbejdelse af budget for egen virksomhed, forståelse for skat og moms el. lign.

Valgfaget bidrager desuden til udvikling af elevernes praksisfaglige forudsætninger. Ved virksomhedsbesøg kan eleverne tilegne sig praktisk læring såvel som værksteds- og arbejdspladsfærdigheder. Dette giver indsigt i forskellige jobtyper og anledning til, at eleverne gør sig tanker om egen fremtid.

Arbejdskendskab kan desuden med fordel tænkes sammen med emner og aktiviteter i uddannelse og job, samt i uddannelses- og vejledningsaktiviteter, fx kollektiv og individuel vejledning, erhvervspraktik og brobygning. Faget kan desuden indgå som en del af skole- og vejledningsindsatsen for elever, som vurderes ikke uddannelsesparate.

Desuden giver fagets arbejdsformer mulighed for at kvalificere elevernes aktive deltagelse i andre skoleaktiviteter, fx under Åben Skole, hvor der etableres samarbejde mellem skole, lokalsamfund, virksomheder, foreninger mv.

7 Tværgående temaer

I dette afsnit beskrives, hvordan faget kan inddrage de tværgående temaer *sproglig udvikling, it og medier* samt *innovation og entreprenørskab*.

7.1 Sproglig udvikling

I arbejdskendskab udvikler eleverne et fagspecifikt ordforråd gennem forskellige sproglige aktiviteter i møde med fx erhvervsliv, brancher og fagpersoner. Der arbejdes med forskellige teksttyper, fx jobannoncer og stillingsopslag, og med, hvordan sproget og fagspecifikke udtryk bruges til formidling af viden i faget.

7.2 It og medier

Arbejdsformerne i arbejdskendskab kendetegnes ved læreprocesser, hvor eleverne anvender forskellige digitale hjælpemidler. Før et virksomhedsbesøg skal eleverne indsamle og sortere viden og eventuelt planlægge spørgsmål, de kan stille under besøget. Alt dette foregår som udgangspunkt digitalt. Eleverne orienterer sig via søgninger og arbejder analyserende, når de fx vurderer en virksomheds hjemmeside, brug af sociale medier og eventuelt andre digitale platforme. Eleverne kan her tage stilling til, hvilke målgrupper, den virksomhed, der skal besøges, har, og hvordan den pågældende virksomhed henvender sig digitalt til potentielle kunder. Eleverne kan desuden arbejde med digital ansvarlighed, når de overvejer, hvordan deres egen og den fælles viden skal præsenteres og deles på sociale medier, eller der kan arbejdes med, hvilken lovgivning virksomheder skal forholde sig til i forhold til deling af personoplysninger.

7.3 Innovation og entreprenørskab

I arbejdskendskab er det centralt, at eleverne udvikler innovative og entreprenørielle kompetencer, og forstår at den viden, de tilegner sig, kan skabe og omsættes til noget, der kan have værdi for både dem selv og andre. I innovation og entreprenørskab vægtes nye og originale ideer og forbedringer, og der lægges vægt på, at ideer og forbedringerne omsættes til handling i den virkelige verden. Innovation og entreprenørskab indeholder de fire dimensioner: Handling, kreativitet, omverdensforståelse og personlig indstilling. I arbejdskendskab kan der med fordel arbejdes med innovation og entreprenørskab ved et forløb, hvor udviklingen af produktidéer tager afsæt i undersøgelser af et aktuelt tema, fx madspild, og derfra arbejdes med etablering af egen virksomhed. Gennem fx brainstorming eller idéstafet udvikles idéer til virksomheder, der kan forhindre madspild, og der researches om og besøges virksomheder, der har madspild som udgangspunkt for deres forretningsidé. Egne ideer, besøg på virksomheder og research danner nu baggrund for udvælgelse af den bedste virksomhedsidé og hvilke produkter eller ydelser, der kan skabe værdi. Arbejdet med innovation og entreprenørskab bidrager til elevernes faglige, sociale og alsidige udvikling og motiverer dem til at indgå i samfundet som aktive medborgere, iværksættere og innovative medarbejdere.

8 Referencer

Euroguidance Network: Career Management Skills Framework,
<http://www.leaderproject.eu/cms-framework.html>. Hentet: 29-05-2020.

European LifeLong Guidance Policy Network (2012) Lifelong Guidance Policy Development: A European Resource Kit. Jyväskylä. Finland.

Højdal, Lisbeth & Poulsen, Lene (2012) Karrierevalg. Teorier om valg og valgprocesser. Schultz.

Law, Bill (2010) Building on what we know. Career Learning Thinking for the contemporary working life. The career learning café.

Law, Bill & Watts, A.G. (2003) The DOTS analysis. The original article. The Career Learning Network.

Neary, S., Dodd, V. and Hooley, T. (2015). Understanding Career Management Skills: Findings From the First Phase of the CMS Leader Project. Derby: International Centre for Guidance Studies, University of Derby.

Poulsen, Bo Klindt; Thomsen, Rie; Buhl, Rita; Hagemeyer, Ida Andrén (2016) Udsyn i Udskolingen. KL og Danmarks Lærerforening.

Thomsen, Rie (2014) Karrierekompetence og vejledning i et nordisk perspektiv-Karrierevalg og karrierelæring. NVL & ELGPN concept note. Oslo: NVL.

Undervisningsvejledning

Indhold

1 Om undervisningsvejledningen	27
2 Elevernes alsidige udvikling	28
2.1 Forholdet mellem kompetenceområderne og elevens alsidige udvikling	28
3 Tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering i faget	29
4 Forholdet mellem kompetencer og indhold	33
4.1 Virksomhed og arbejdsmarked	33
4.2 Job og karriere	34
5 Almene temaer	36
5.1 Forældresamarbejde	36
5.2 Åben Skole	36
5.3 Overgange til ungdomsuddannelser	37
5.4 Elevernes uddannelsesparathed	37
6 Tværgående emner og problemstillinger	38
6.1 Uddannelse og job	38
6.2 Tværfaglighed	38
7 Tværgående temaer	40
7.1 It og medier	40
7.2 Innovation og entreprenørskab	40
7.3 Sproglig udvikling	41
8 Tilpasning af undervisning i faget til elevernes forudsætninger	42
9 Referencer	43

1 Om undervisningsvejledningen

Undervisningsvejledningen giver information, støtte og inspiration til at kvalificere de mange valg, som læreren i samarbejde med sin leder og sine kolleger tager i sin praksis. Den informerer om de bestemmelser i folkeskoleloven og i Fælles Mål, som vedrører undervisningen i faget, og den støtter ved at forklare og eksemplificere centrale dele af fagets indhold.

Endelig giver undervisningsvejledningen inspiration til og understøtter tilrettelæggelsen af undervisningen i faget ved at beskrive forskellige mulige valg i tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen. I forbindelse med disse beskrivelser bidrager den til at synliggøre forskellige veje i tilrettelæggelsen af undervisningen bl.a. ved at lægge op til diskussion af potentialer og begrænsninger i forskellige former for undervisningspraksis.

2 Elevernes alsidige udvikling

Forholdet mellem kompetenceområderne og elevens alsidige udvikling

Fagets formål er, at eleverne tilegner sig kompetencer til at kunne vurdere karriereveje- og muligheder, og undervisningen skal derfor tilbyde aktiviteter, som udvikler elevernes kompetencer til at kunne træffe valg, håndtere overgange og nye sammenhænge, se muligheder og få øget kendskab til sig selv. Nutidens arbejdsliv og karriereveje er kendetegnet ved mange valg, fravalg og omvalg, og ikke ved lineære, forudsigelige karriereforløb. Det kræver lærerens opmærksomhed, at eleverne skal kunne navigere i disse uforudsigelige og omskiftelige forhold og vilkår.

De to kompetenceområder skaber i samspil rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, når der arbejdes med generelle temaer og i samme proces arbejdes med elevernes egne overvejelser over karriereveje og -muligheder. På den måde spiller kompetenceområderne sammen om at udvikle elevernes tillid til egne muligheder på arbejdsmarkedet og kompetencer til at tage stilling og handle.

En stærk kobling mellem viden, konkrete oplevelser og udvikling af kompetencer til at vurdere egne karriereveje og -muligheder er fagets omdrejningspunkt. Elevernes oplevelser med virkeligheden i autentiske situationer giver mulighed for fordybelse i viden om arbejdsmarked og arbejdsliv og gør dem bevidste om historiske, aktuelle og fremtidige betingelser og muligheder på et foranderligt arbejdsmarked og i et foranderligt arbejdsliv.

Fagets kompetenceområder som helhed bidrager til elevens alsidige udvikling kan en aktivitet med temaet "Besøg en virksomhed og skab din egen" bidrage til elevens alsidige udvikling, når der skabes rum for egne og fælles refleksioner i praktiske aktiviteter sammen med andre. Eleverne udvikler åbenhed og nysgerrighed, når de møder medarbejdere i en virksomhed. Det samme gælder samarbejdsevner og virkelyst hos eleverne, når ideer skal udvikles og virksomheden skal etableres. Sociale kompetencer udvides, når elever sammen skal finde løsninger, og afklare hvad de hver især kan. Respekt for andre opøves, når der skal findes løsninger på autentiske udfordringer, som virksomheden skal have løst. Gennem fordybelse, konkrete oplevelser, refleksioner og samarbejde med andre udvikles desuden elevernes selvkendskab. De erfaringer, eleverne har med fra tidligere begivenheder og episoder vil sammen med tolkninger af aktuelle oplevelser øge elevernes kendskab til sig selv. Elevernes selvværd og selvtillid kan øges, når tidligere oplevelser af mestring bekræftes i aktuelle sammenhænge, og når de oplever, at alles bidrag til samarbejdet er nødvendigt og anerkendes, hvis de skal nå målet. Elevernes selvstændighed kommer til udtryk, når de præsenterer den virksomhed, de sammen har skabt.

3 Tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering i faget

I et valgfag, som kan ligge på både 7., 8. og 9. årgang, kan der være stor forskel på, hvad der vil være relevant for eleverne. Det er derfor centralt i både tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, at eleverne hele tiden oplever en kobling til deres egen verden, og at hver enkelt elev kan bruge valgfaget til refleksioner i relation til egen uddannelse, job og karriere.

Eleverne og deres viden og netværk kan med fordel inddrages i både tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering i valgfaget. Når eleverne har indflydelse på indholdet såvel som på deres egen læringsproces, vil faget opleves vedkommende. Med en høj grad af elevinddragelse følger naturligt, at tilrettelæggelsen og gennemførelsen af undervisningen kan være vanskelig at skille ad. I det følgende forsøges dog en anskueliggørelse af, hvilke overvejelser, læreren kan gøre sig om de tre elementer af undervisningen.

Tilrettelæggelse

Koblingen mellem tilegnelse af viden, fordybelse og konkrete oplevelser samt elevernes vurderinger af egne muligheder skabes, når der arbejdes med valgfaget som et praksisfællesskab, hvor eleverne lærer sammen (Wenger, E. 2004). Det giver mulighed for gensidigt engagement og et fælles repertoire, når der er fokus på, at eleverne sammen indsamler, udvider og perspektiverer viden og deler, drøfter og udfordrer hinandens oplevelser og refleksioner. I fælles aktiviteter forhandler og arbejder eleverne sammen om at skabe projekter.

Læreren må først undersøge den viden og erfaring, der er til stede. Hvis aktiviteten i kommende forløb er et virksomhedsbesøg, kan der skabes en fælles visuel vidensbase inden besøget. Det kan gøres på grundlag af spørgsmål som: Hvilke jobs findes i virksomheden? Hvilke kompetencer kræves for at arbejde i virksomheden? Hvordan er virksomheden organiseret? Svarene samles, fx i en "wordcloud" eller i en padlet, som genbesøges efter aktiviteten. Eleverne vil dermed opleve, at både deres egen og den fælles viden er dynamisk, og at den udvides og perspektiveres før, under og efter et virksomhedsbesøg.

Elevernes fritidsjobs, fritidsliv og netværk kan med fordel bringes i spil i undervisningens tilrettelæggelse. Mange elever indgår i forpligtende fællesskaber uden for skolen. Det kan bl.a. skabe dialoger om forhold, regler og vilkår for fritidsjobs og hvad det vil sige at have et arbejde. Det kan diskuteres, hvilken værdi lønnede og ulønnede jobs samt frivilligt arbejde skaber for andre og for lokalsamfundet. Elevernes fritidsliv kan desuden skabe opmærksomhed på, hvordan andre aktiviteter kan bidrage til læring og udvikling af kompetencer i relation til uddannelse, arbejdsliv og karriere. Endelig kan læreren med fordel inddrage elevernes egne netværk, fx forældre eller arbejdsgivere i planlægningen af aktiviteter i undervisningen.

Når læreren i sin tilrettelæggelse af undervisningen tager stilling til formålet med en aktivitet eller et forløb, spiller valg af arbejdsform ind. Læreren kan her gøre sig overvejelser om, hvordan hhv. arbejde i grupper og selvstændigt bedst bidrager til udviklingen af elevernes kompetencer til at vurdere karriereveje og -muligheder. Læreren kan med fordel tage udgangspunkt i, hvordan alle elever bedst inddrages i forbindelse med arbejdet før, under og efter fx et virksomhedsbesøg eller et oplæg fra en gæstelærer, samt hvordan læreren stilladserer en hensigtsmæssig gruppedannelse.

Eleverne kan i mødet med en konkret oplevelse være forudindtagede eller drage forhastede konklusioner. Der skal derfor i tilrettelæggelse af undervisningen skabes mulighed for dialog og refleksioner både før, under og efter en aktivitet. Elever, som besøger en produktionsvirksomhed og ser, at elementer produceres med tidskontrol, kan nemt danne sig et eget indtryk af arbejdsvilkår. Elever, som ser en murer udføre en opgave, kan hurtigt drage konklusioner om, hvad en murer laver. De hurtige konklusioner kan forhindre elevernes tilegnelse af nuanceret viden og begrænse udbyttet af besøget til, om 'det er noget for mig'. Det gør viden, refleksioner og valg unuancerede, hvis spørgsmål alene fokuserer på, om det, der opleves, passer til det, eleverne gerne vil være. Det kan eleverne hurtigt bekræfte eller afvise, men det bidrager ikke til refleksion og kvalificerede overvejelser over egne muligheder. Det er derfor afgørende, at der før, under og efter aktiviteten stilles spørgsmål, som udfordrer elevernes observationer og konklusioner, skabes rum for fælles refleksion samt understøtter elevernes læring og vurderinger af karriereveje og -muligheder.

Gennemførelse

Som det fremgår af ovenstående, arbejder valgfagets didaktik med en før-, under-, og efter-, logik, der også bør afspejles i undervisningens gennemførelse. Virksomhedsbesøg står centralt, men rammerne omkring et besøg er mindst lige så vigtige, hvis der skal skabes rum for refleksion og elevernes læringsprogression og -udbytte skal sikres. Didaktiske overvejelser over undervisningen kan derfor tage afsæt i flg. refleksionsspørgsmål:

Refleksionsspørgsmål til "før" virksomhedsbesøget

- Hvordan gør vi status over den fælles viden i elevgruppen inden besøget?
- Skal alle elever forberede sig på samme måde inden besøget?
- Hvordan skal den enkelte elev indsamle viden under besøget?

Refleksionsspørgsmål "under" virksomhedsbesøget

- Hvordan deltager alle elever aktivt i besøget, og hvem skal have hvilke opgaver?
- Hvordan indsamler eleverne hver især og sammen viden og refleksioner undervejs?
- Hvordan kommer elevernes forskelligheder i spil?

Refleksionsspørgsmål til "efter" virksomhedsbesøget

- Hvordan indsamler, fastholder og udbreder eleverne den viden, der bringes med hjem?
- Hvilke metoder skal eleverne anvende til indsamling og formidling?
- Hvad skal samles individuelt og fælles, og hvad skal præsenteres?

Undervisningen ud fra denne logik tilrettelægges, så alle elever søger, finder og indsamler viden, oplevelser og erfaringer – både før, under og efter virksomhedsbesøg. Inden et besøg kan der fx søges på nettet, findes billeder eller film fra den virksomhed, der skal besøges, og eleverne kan evt. få besøg på skolen fra en repræsentant fra virksomheden. Undervejs udvides deres viden med nye opdagelser og udvidelse af den eksisterende viden sker ved fx at optage video og tage billeder, optage lyd og tage notater. Efter et besøg samles den tilegnede viden til fælles og egen vidensopsamling, i fx portfolio eller lignende.

Indsamling af viden samt fælles og individuelle oplevelser bliver en vigtig, progressiv læringsproces for eleverne, når de undervejs i arbejdet med at finde og opdage information, også skal vurdere, hvornår de har indsamlet tilstrækkeligt, skal ordne, sortere, sammenligne og fokusere deres information og vurdere, hvad der kan anvendes, fx når virksomhedsbesøget sammen skal tilrettelægges.

Under et besøg kan elevernes individuelle læring i forhold til deres forudsætninger og behov fokuseres ved fx at de hver især undersøger noget, som er særligt vigtigt for dem, eller får opgaver, som forholder sig til det udbytte de hver især skal have af besøget. Ved at stille spørgsmål, som opfordrer til refleksion, kan elevernes oplevelser bringe dem til at forstå og forklare sammenhænge og forklare. Svarene på disse spørgsmål kan bidrage til elevernes egne overvejelser om fremtiden. Når undervisningen på denne måde tilrettelægges som en progressiv læringsproces for den enkelte elev i et praksisfællesskab, skabes der rum for elevernes opdagelser og sansninger, sammenligninger, vurderinger og konkretiseringer, og dermed for en karrierelæringsproces, hvor de ved at opdage nyt, ordne og sortere, fokusere og forstå, tilegner sig viden, nye erkendelser og forståelser, som kan anvendes i deres overvejelser over karriereveje og -muligheder (Law, 2010).

Evaluering

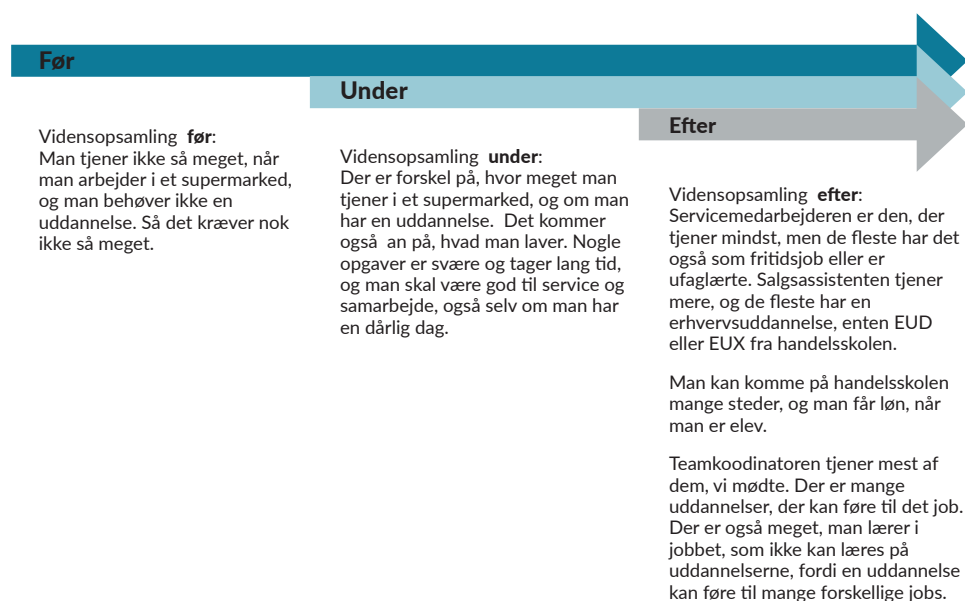
Valgfaget arbejdskendskab er et etårigt forløb med ét trin, og evalueringen såvel som progressionen i elevernes læring handler derfor overordnet om, hvorvidt elevernes tilegnede viden bidrager til deres kompetencer i forhold til at kunne vurdere karriereveje og muligheder. Evalueringen i faget forholder sig overordnet til følgende spørgsmål:

- Har eleverne fået tilstrækkelig, anvendelig viden?
- Er der sket en progression i elevernes tilegnelse af viden og udvikling af kompetencer?
- Har eleverne fået grundlag for at kunne vurdere egne karriereveje og –muligheder?

Eleverne kan med fordel inddrages i den løbende evaluering af den fælles og individuelle viden og læring. Det giver dem en oplevelse af deltagelse og medindflydelse på forløbet. De får også en indsigt i, hvad de sammen og hver for sig har tilegnet sig undervejs i forløbet.

Et eksempel på, hvordan evalueringen af progressionen i elevernes tilegnelse af viden kan tydeliggøres visuelt, er denne model, som illustrerer, hvordan den fælles og individuelle viden og læring udvikler og udvider sig under og efter en konkret aktivitet; et besøg i en dagligvarebutik:

Eksempel

I forhold til at følge progressionen i elevernes fælles og individuelle tilegnelse af viden, kan der med fordel arbejdes med individuel og fælles indsamling af materiale i en arbejdsportfolio. At arbejde med portfolio giver gode muligheder for alle elevers deltagelse, da der kan anvendes forskellige multimodale produktudtryk, og differentieres både i forhold til indhold, omfang og de krav, der stilles til den enkelte elev.

Da faget kan tilbydes på alle tre trin i udskolingen, skal evalueringens indhold differentieres; dels i forhold til elevernes forudsætninger og klassetrin, og dels i forhold til den enkeltes mulige læringsprogression og udbytte.

Når evalueringen differentieres i forhold til både det, eleverne forventes at kunne på det enkelte klassetrin og deres forudsætninger, vil både progressionen i elevernes egen læringsproces og selve fagets progression træde tydeligt frem. Det er betydningsfuldt især for de elever, som vælger faget flere gange.

4 Forholdet mellem kompetencer og indhold

Indholdet i arbejdskendskab skal bidrage til, at eleverne udvider deres perspektiver på uddannelse og arbejde, og give dem kompetencer til at vurdere karriereveje og -muligheder. Faget består af de to kompetenceområder virksomhed og arbejdsmarked samt job og karriere med tilhørende kompetencemål og færdigheds- og vidensområder.

Centralt i faget er vekselvirkningen mellem viden om og erfaringer med omverden og elevernes egne personlige perspektiver. Samtidig er tilegnelse af viden, fordybelse og oplevelser samt egne vurderinger af karriereveje og -muligheder fagets omdrejningspunkt, og undervisningens indhold tilrettelægges derefter.

Der skal derfor være en progression i undervisningens indhold, så eleverne ikke blot tilegner sig viden, men også får grundlag for at kunne diskutere og vurdere den viden, de præsenteres for. Det skaber opmærksomhed på elevernes progression i relation til at nå fagets kompetencemål. Ved at tilrettelægge undervisningen i autentiske miljøer, skabes der mulighed for, at alle elever kan arbejde sammen om at indsamle, diskutere og vurdere fagets indhold, men også at den tilegnede viden kan ordnes, udvælges og fokuseres på forskellig vis, alt efter elevernes forudsætninger, læringsprogression, og hvad den enkelte elev vurderer er vigtigt og betydningsfuldt i et personligt perspektiv.

Undervisning, der forholder sig til elevernes vurderinger af karriereveje og -muligheder skaber også opmærksomhed på, hvilke kompetencer, der skal udvikles for at kunne navigere i karriereforløb, som i en foranderlig og global verden er præget af mange valg, omvalg og nye valg. At håndtere arbejdsliv og karriere kan kræve mange forskelligartede kompetencer og udviklingen af disse kan med fordel indgå som en del af arbejdet med fagets indhold.

For at arbejde frem mod de enkelte kompetencemål og fagets formål, vil de to kompetenceområder i praksis skulle integreres i hinanden. Én aktivitet vil derfor kunne inddrage indhold fra flere færdigheds- og vidensområder og arbejde frem mod begge kompetencemål samtidig.

Et eksempel er, når der i undervisningen er tilrettelagt en aktivitet, hvor eleverne både besøger en virksomhed og får besøg fra en faglig organisation på skolen. Her vil eleverne bl.a. både få mulighed for at undersøge vilkår for virksomheder og brancher, tilegne sig viden om ansættelses- og arbejdsforhold og diskutere forhold på arbejdsmarkedet. Samtidig vil aktiviteten skabe rammer for, at eleverne kan relatere den tilegnede viden til deres egne personlige perspektiver i relation til karriere- og beskæftigelsesmuligheder.

4.1 Virksomhed og arbejdsmarked

Arbejdsmarkedsforhold

I undervisningen arbejdes med forhold, som har betydning for arbejdsmarkedet lokalt, nationalt og globalt. Desuden arbejder eleverne med, hvilken betydning, strukturer og mekanismer på arbejdsmarkedet har for samfundet.

Ved at tilrettelægge aktiviteter i autentiske miljøer, kan eleverne tilegne sig nuanceret viden og få varierede oplevelser med de sammenhænge, vilkår og forhold, de udspiller sig i. Aktiviteter kan fx være besøg hos lokale virksomheder, organisationer og kommunale aktører, som med forskellige perspektiver kan belyse forhold og mekanismer på arbejdsmarkedet.

For at diskutere perspektiverne, kan eleverne lede paneldiskussioner, og dermed også bidrage med egne bud på paneldeltagernes vinkler. Når det skal undersøges, hvilke samfundsmæssige betydninger, som arbejdsmarkedet har, inviteres eller besøges fx repræsentanter fra det politiske område. For at skabe koblinger mellem aktiviteter og elevernes egne fremtidsforestillinger og -muligheder, udvælger eleverne hver især, hvilke elementer fra den tilegnede viden, der har særlig betydning i relation til deres egne overvejelser, og viden og refleksioner indsamles i elevernes portfolio.

Brancher og virksomheder

Eleverne arbejder med viden om virksomheder, brancher og entreprenørskab, og vurderer de forhold, som kan have betydning for deres indretning og udvikling. Ved at møde forskellige virksomheder, tilegner eleverne sig nuanceret viden om virksomheders indretning og udvikling samt får kompetencer til at vurdere, hvordan fx lovgivning, konjunkturer og globalisering kan have betydning for virksomheder. Der arbejdes desuden med det lokale erhvervslivs betydning for lokalsamfundet, og hvilket samarbejde der er mellem kommune og erhvervsliv, ved fx at kontakte kommunens erhvervskontakter og erhvervsforeninger.

Når det skal undersøges, hvilke forhold der har betydning, når virksomheder skal etableres, følge med udviklingen og klare sig på det lokale, nationale og internationale marked, kan både nystartede og etablerede virksomheder kontaktes. Det nuancerer elevernes viden og vurderinger, når repræsentanter fra forskellige virksomhedstyper på hver deres måde bidrager med perspektiver på forskelle, ligheder og sammenfald i de betingelser og muligheder, de står over for i forhold til at kunne producere deres ydelser eller produkter.

Elevernes arbejde med forskellige typer af virksomheder og deres indretning, forhold og vilkår, lægger op til, at eleverne under temaet om entreprenørskab gør sig erfaringer med at etablere deres egen virksomhed. På den måde kan de få indsigt i processer, hvor de arbejder fra ide til handling, og samtidig gøre sig overvejelser om entreprenørskab i relation til egne karriereveje og -muligheder.

4.2 Job og karriere

Erhverv og job

I undervisningen arbejder eleverne med ansættelses- og arbejdsforhold samt iværksætterier, og vurderinger af den betydning, disse kan have.

I lokalområdet vil der i mange tilfælde være forskellige arbejdspladser, som indeholder jobfunktioner med meget forskellige ansættelses- og arbejdsforhold. Besøg i forskelligartede private og offentlige virksomheder kan give eleverne viden om og erfaringer med, hvor forskellige ansættelses- og arbejdsforhold kan være. Dette bidrager til deres kompetencer til at vurdere, hvilke betydninger disse forhold har, også for dem selv. Muligheden for at afprøve funktioner og vilkår på arbejdspladsen, vil yderligere nuancere deres viden og grundlag for overvejelser i forhold til uddannelse og job. For at perspektivere til aktuelle og fremtidige tendenser i ansættelsesformer, kan der arbejdes med arbejds- og ansættelsesforhold for fx iværksættere, projektansatte, freelancere mv. Indholdet i erhverv og job lægger op til at elevernes egne netværk og erfaringer bringes på banen, fx kan forældrene inviteres til at fortælle om deres egne erfaringer med ansættelses- og arbejdsforhold. Der kan arbejdes med forhold i elevernes egne fritidsjobs, fx ved at inddrage deres egne

oplevelser og undersøge hvordan vilkår er beskrevet i ansættelseskontrakter, i overenskomster og lovgivning.

Arbejdsliv og karriere

I undervisningen undersøger eleverne karriere- og beskæftigelsesmuligheder nationalt og globalt, og vurderer disse i et personligt perspektiv.

Når eleverne skal kunne vurdere karriereveje og beskæftigelsesmuligheder, kan autentiske møder med mennesker med forskellige jobs, som fortæller om egne erfaringer med uddannelse, beskæftigelse og karriere, bidrage til nuanceret viden om karriereveje og -muligheder. Dette kan også skabe opmærksomhed på, hvad der kræves for at håndtere et livslangt karriereforløb, fx kende sine egne kompetencer og evner, at kunne sætte sig mål for læring i relation til karriere og at gøre det, der skal til for at opnå det, man gerne vil i relation til karriereveje og -muligheder (Neary, S., Dodd, V. and Hooley, T. 2015)

For at eleverne kan få nuanceret viden, kan repræsentanter fra forskellige jobområder inviteres til at fortælle om deres uddannelses- og karriereveje, hvad det har krævet af dem, og de overvejelser, de har gjort sig undervejs. Desuden kan de livslange perspektiver på uddannelse undersøges, fx ved at inddrage personer i elevernes netværk, hvis karrierevej indeholder flere uddannelser, efter- og videreuddannelse og karriereskift. For at koble den viden, eleverne har fået via andres karrierefortællinger til egne overvejelser, kan de arbejde med egne karriereforestillinger, fx ved at fremstille visuelle karriereveje, hvor muligheder og alternativer, samt potentielle valg og fremtidsdrømme træder frem. Når der på denne måde arbejdes med både viden om andres karriereveje og beskæftigelsesmuligheder, hvad der skal til for at kunne vurdere og træffe valg og håndtere egne veje, og elevernes egne forestillinger, nuanceres elevernes personlige perspektiver på og vurderinger af egne karriereveje- og muligheder.

5 Almene temaer

5.1 Forældresamarbejde

Forældrene er en vigtig ressource, og deres viden og erfaringer kan bidrage til elevernes tilegnelse af alsidig viden om fx det foranderlige arbejdsliv. Forældres erfaring med arbejdsmarked og arbejdsliv bringer nye perspektiver til elevernes læring. Det kan derfor være en fordel at oprette en 'forældrebank', hvor forældrenes jobs, uddannelser og karrierer indsamles. Igennem hele fagets forløb kan der trækkes på denne, efterhånden som undervisningen tilrettelægges. Forældre kan inddrages som fx:

- Gæsteundervisere, som fortæller om karriereveje og de valgte og fravalgte muligheder, om deres egen virksomhed, arbejdsplads, ansættelsesform, arbejdsforhold og -vilkår.
- Værter ved besøg på forældres virksomhed, arbejdsplads eller et projekt, hvor skole, uddannelser og virksomheder samarbejder.
- Formidlere af erhvervspraktik eller jobdage, hvor eleverne afprøver forskellige jobs og funktioner i virksomheder.

Åben Skole

Valgfagets metodiske tilgang til udvikling af elevens kompetencer gør Åben Skole i undervisningen aktuel. Undervisningen flyttes ud af skolens rum til steder, som giver mening i forhold til læringens omdrejningspunkt. Det kan fx være i erhverv og brancher, uddannelsessteder, foreninger, organisationer eller andre institutioner i lokalområdet. Fx kan skolen indgå i samarbejde med en dagligvarevirksomhed, der i forvejen har mange unge ansat, om et kortere eller længere praktikforløb i vekselvirkning med undervisningen. Eller virksomheden kan bidrage til et fælles undervisningsforløb om vejen fra fritidsjob til uddannelse og karriere i branchen, fx gennem praktiske øvelser på stedet.

Et andet eksempel kan være en lokal iværksætter, der i samarbejde med læreren fungerer som vejleder og sparringspartner i en periode, hvor eleverne som en del af undervisningen på skolen, skal etablere egen virksomhed. Iværksætteren kan efterfølgende fungere som dommer, når eleverne fremlægger deres virksomhedsidé og forretningsmodel.

Planlægning af virksomhedsbesøg

Når virksomhedsbesøg planlægges, skal der inden besøget udformes en klar aftale om, hvilke aktiviteter, der indgår i virksomhedsbesøget, og hvilke sikkerhedsforskrifter, der gælder på virksomheden. Det er afgørende for, at både lærere, elever og medarbejdere kan forberede sig bedst muligt til virksomhedsbesøget. Det er skolen og lærerne, der har ansvaret for eleverne, når de er på virksomheden. Gældende regler på området er beskrevet i Vejledning om Åben Skole – virksomhedsbesøg, der omhandler centrale aspekter: Virksomhedsbesøget, skolens ansvar, undervisning, ikke arbejde, forsikring, virksomhedens ansvar, børneattest, overenskomster samt baggrundsinformation om Åben Skole.

Overgange til ungdomsuddannelser

Valgfaget arbejdskendskab knytter mange forbindelser til elevernes læringsprocesser i udskolingen, og dermed til aktiviteter i forbindelse med elevernes overgang til ungdomsuddannelse. I dette kapitel gives eksempler på, hvordan faget kan være en vigtig del af elevernes valgproces, og hvordan fagets indhold kan bidrage til udskolingsselevers læringsprocesser og overgange fra grundskole til ungdomsuddannelser.

Elevernes uddannelsesparathed

I udskolingen arbejdes med uddannelsesparathed, og valgfaget kan understøtte elevers udvikling af parathed til at vælge og påbegynde en ungdomsuddannelse. Eleverne kan arbejde med ønsker, intentioner og mål, og de kan tilegne sig viden, som kan skabe grundlag for at kunne træffe kvalificerede valg. Faget kan anvendes i mange forskellige sammenhænge, og kan også skabe netværk til aktiviteter, som kan bidrage til parathed, fx i forhold til praktikpladser.

Valgparathed

Uddannelsesparathed handler om forskellige forudsætninger. Valgfaget kan især bidrage til elevernes forudsætninger for at træffe valg. Når viden, oplevelser og aktiviteter knytter an til elevens vurderinger af karriereveje og -muligheder, styrkes den enkelte elevs valgproces. At kunne træffe valg er en essentiel kompetence i en tid, hvor der stilles store krav til at kunne navigere i et foranderligt arbejdsmarked. Faget kan understøtte og kvalificere elevernes kobling af viden, praksiserfaringer og fremtidsforestillinger og dermed styrke grundlaget for at træffe valg. Elevernes valgproces understøttes fx ved at andres karrierefortællinger kobles til deres egne fremtidsforestillinger. Når de møder voksne, hvis karriereforløb ikke har været lineære og opadstigende får de indblik i, hvilke faktorer karriereforløb kan påvirkes af, og at ikke alt kan planlægges. Eleverne lærer også, at der ofte er flere valg, at nogle må fravælges, og at et karriereforløb er præget af mange tilfældigheder og uforudsete begivenheder. At arbejde med karrierefortællinger kan også vise at veje, som i øjeblikket syntes at være forkerte, kan føre nye veje og muligheder med sig. Arbejdes der samtidig med elevernes egne valgstrategier i tidligere valgsituationer, kan der skabes dialog om, hvordan disse kan anvendes i fremtidige valg.

Praksisfaglige forudsætninger

Praksisfaglighed i valgfaget arbejdskendskab kan komme til udtryk, når eleven tilegner sig erfaringer gennem eksempelvis virksomhedsbesøg. Disse besøg skaber indtryk, der kan tages videre og bruges som udgangspunkt for refleksion, læring og udvikling af forståelse og forestillingsevne.

Gennem undervisningen opnås større kendskab til egne forudsætninger, muligheder og præferencer i relation til arbejdsfunktioner og roller på arbejdsmarkedet. Eleverne får større kendskab til forskellige jobtyper, bl.a. ved konkret afprøvning og virksomhedsrettede aktiviteter. Desuden opnås indsigt i de kvalifikationer, der kræves inden for forskellige erhverv og herigennem opnås forståelse for hvordan teorier anvendes i praksis. Via et bredt arbejdskendskab tilegner eleverne sig generelle arbejdspladsfærdigheder.

6 Tværgående emner og problemstillinger

Valgfaget arbejdskendskab lægger op til, at der arbejdes på tværs af faggrænser, og faget kan også kobles til forskellige projekter og forløb i skolen. Kontakten til virksomheder og gæstelærere kan med fordel anvendes i andre fag, projekter og forløb. Det netværk, der opbygges, bliver en ressource til viden, som hele skolen kan benytte sig af, og eleverne kan, når de fremlægger deres udbytte af faget for andre, blive en vigtig ressource til viden for skolens andre elever. I det følgende beskrives en række forslag til, hvordan arbejdskendskab kan arbejde sammen med andre af skolens fag og emner.

Uddannelse og job

Arbejdskendskab kan med fordel tænkes sammen med emner og aktiviteter i det obligatoriske emne uddannelse og job, samt i uddannelses- og vejledningsaktiviteter, introduktion, erhvervspraktik og brobygning. Endelig kan faget indgå som en del af skole- og vejledningsindsatsen for elever, som vurderes ikke uddannelsesparate.

Arbejdskendskab bygger oven på uddannelse og job, og de kompetencer, eleverne tilegner sig i dette obligatoriske emne, danner udgangspunkt for at arbejde videre i valgfaget. Når eleverne i fx kompetenceområdet arbejdsliv arbejder med sammenhænge mellem egne valg og forskellige vilkår i arbejdsliv og karriere, er der sammenfald med kompetenceområdet job og karriere i arbejdskendskab, hvor der arbejdes med vurderinger af vilkår og muligheder i erhverv og beskæftigelse.

Tværfaglighed

Arbejdskendskabs temaer taler ind i flere af folkeskolens fag, og valgfagets alsidige arbejdsformer lægger op til at andre fag inddrages. De kompetencer, som opøves i arbejdskendskab, kan sammen med de færdigheder og kundskaber, der opøves i andre fag, anvendes tværfagligt til gavn for udvikling af elevens praksisfaglighed samt alsidige udvikling.

Herunder gives eksempler på, hvilke fag og aktiviteter, som faget med fordel kan arbejde sammen med om tværgående emner og problemstillinger.

Historie: I faget arbejdes med kompetenceområdet kronologi og sammenhæng, hvor eleverne skal opnå kompetencer til at forklare, hvorledes samfundet har udviklet sig under forskellige forudsætninger. Dette kan med fordel kobles sammen med arbejdskendskabs kompetenceområdet virksomhed og arbejdsmarked, hvor der fx arbejdes med arbejdsmarkedets strukturer, mekanismer og samfundsmæssige betydning.

Samfundsfag: I fagets kompetenceområde økonomi arbejdes der fx med økonomisk vækst og bæredygtighed. Dette område kan arbejde sammen med kompetenceområderne virksomhed og arbejdsmarked og job og karriere, når der fx undersøges forhold, muligheder og vilkår for entreprenørskab og iværksætterier.

Dansk: Til dette fag hører kompetenceområdet kommunikation, hvor der arbejdes med at kommunikere mundtligt og skriftligt i hverdagsituationer. Dette kan kobles sammen med

arbejdskendskab, når eleverne under kompetenceområdet virksomhed og arbejdsmarked fx etablerer kontakt til virksomheder, samt i kompetenceområdet job og karriere, når eleverne udarbejder ansøgninger.

Matematik: Faget indeholder kompetenceområdet matematiske kompetencer. Når eleverne skal vurdere ansættelses- og arbejdsforhold under kompetenceområdet job og karriere, kan der med fordel arbejdes med matematisk dømmekraft, når der fx undersøges vilkår i erhverv og beskæftigelse. Der kan også arbejdes med budget for opstart, drift, moms og skat i forbindelse med opstart af egen virksomhed.

7 Tværgående temaer

I dette afsnit beskrives, hvordan faget kan arbejde med de tværgående temaer it og medier, innovation og entreprenørskab og sproglig udvikling.

It og medier

I valgfaget arbejdskendskab arbejdes med virkelighedsnære og praksisorienterede undervisningsmetoder kombineret med teoretisk viden. Her vil arbejdet med it og medier indgå, både når der skal søges viden, og når viden skal formidles visuelt og multimodalt, fx ved fremstilling af portfolio.

Eleverne vil derfor skulle kunne navigere i både tekster, billeder og lyd, når de søger information og fremstiller visuelle produkter i faget.

Der kan undervisningsdifferentieres ved at tage afsæt i den enkelte elevs mestring af forskellige udtryksformer. At arbejde med it og medier i faget skaber rammer for læring, der er åben, fleksibel og med mange muligheder for projekter og produkter. Samtidig skabes der rum for elevinddragelse i drøftelser af, hvilke medier og multimodale metoder, der er særligt anvendelige til at søge og fremlægge den individuelle såvel som den fælles viden.

Eleverne kan arbejde i de fire elevpositioner på forskellige måder, afhængig af hvilke processer, de deltager i:

Når eleverne arbejder som kritiske undersøgere, indsamler og sorterer de fx information om en virksomhed inden et besøg. Efter besøget, hvor der er indsamlet yderligere viden, sorteres og udvælges til egen og fælles portfolio og til fremlæggelse af den indsamlede viden.

Når eleverne arbejder som analyserende modtagere, undersøger de fx før et besøg, hvordan en virksomhed præsenterer sig på deres hjemmeside. De kan overveje målgrupper, og hvilke virkemidler, virksomheden benytter sig af i forhold til afsendelse og modtagelse af budskaber.

Når eleverne arbejder som kreative og målrettede producenter, kan de overveje, hvordan viden skal indsamles og formidles analogt og digitalt, og hvilke udtryksformer, der kan anvendes til hvad. Hvilke budskaber skal ud, og hvilke former skal anvendes til hvilke målgrupper?

Når eleverne arbejder som ansvarlige deltagere, kan de gøre sig overvejelser om, hvordan den fælles tilegnede viden kan præsenteres og deles, fx via sociale medier. Der kan arbejdes med etiske overvejelser over, hvilken viden om virksomheder og medarbejdere, der kan deles og hvordan.

Innovation og entreprenørskab

I arbejdskendskab er det centralt at eleverne udvikler innovative og entreprenørielle kompetencer, og forstår at den viden, de tilegner sig, kan skabe og omsættes til noget, der kan have værdi for både dem selv og andre. Innovation og entreprenørskab indeholder de fire dimensioner: Handling, kreativitet, omverdensforståelse og personlig indstilling.

At arbejde med etablering af egen virksomhed i undervisningen øger elevernes omverdenforståelse. På baggrund af et virksomhedsbesøg skal eleverne fx etablere deres egen virksomhed. I grupper finder de ud af hvilken type produkt eller ydelse de vil sælge, hvilken slags virksomhed de vil etablere og hvilke jobtyper og funktioner, der kunne være brug for. Eleverne kan fx interviewe andre på skolen, for at afdække mulige behov og problemstillinger. Læreren kan også rammesætte udviklingen af produktidéer ud fra et aktuelt tema, fx madspil. Eleverne udvikler idéer fx gennem brainstorming eller idéstafet og finder på virksomhedsidéer, der kan forhindre madspil. Efterfølgende kan der researches på nettet om initiativer til at stoppe madspil, andre virksomheder med madspil som udgangspunkt for deres forretningsidé, osv. På dette grundlag sorteres idéerne og eleverne udvælger den bedste virksomhedsidé.

Eleverne anvender nu den viden, de har fået om en virksomheds indretning, opbygning og jobfunktioner til at etablere egen virksomhed. Elevernes handleevne og lyst til at iværksætte og realisere egne drømme og planer understøttes af den viden, de har fået i forbindelse med tidligere virksomhedsbesøg. At arbejde med innovation og entreprenørskab bidrager til elevernes faglige, sociale og alsidige udvikling og motiverer dem til at indgå i samfundet som aktive medborgere, iværksættere og innovative medarbejdere.

Sproglig udvikling

En kvalificeret brug af sproget styrker elevernes faglige forståelse. Et nuanceret og varieret skolesprog bygger på udvikling af både det mundtlige og det skriftlige sprog. I arbejdskendskab udvikler eleverne et fagspecifikt ordforråd gennem skrive, tale, lytte og læseaktiviteter i det konkrete møde med fx erhvervsliv, brancher og fagpersoner. Eleverne arbejder med hvilke teksttyper, der benyttes i faget, fx kan jobannoncer og stillingsopslag gøres til genstand for analyse. Der kan også arbejdes med hvordan sproget og fagspecifikke udtryk bruges til at formidle viden i faget.

8 Tilpasning af undervisning i faget til elevernes forudsætninger

Elever i udskolingen har meget forskellige forudsætninger. Nogle har fx brug for at koble egne interesser og ønsker med uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder. Andre skal skabe forbindelser mellem egne forudsætninger og muligheder. Og nogle vil have faglige eller andre vanskeligheder, og har brug for at undersøge, hvilke muligheder der er for dem.

Faget kan tilbydes i étårige forløb på alle tre trin i udskolingen, og kan vælges på flere årgange. Når alle elever skal udfordres i passende omfang uanset klassetrin, forudsætninger og udfordringer, vil en rammeårsplan derfor være mulig, men indhold og arbejdsmåder må overvejes, hver gang, faget tilbydes.

Valgfaget skal med udgangspunkt i viden gennem konkrete oplevelser skabe rum for, at alle elever uanset forudsætninger, muligheder og udfordringer, får viden om karriereveje og – muligheder og kan relatere den viden til deres egne personlige perspektiver. Med opmærksomhed på, hvilke forudsætninger, eleverne har på de forskellige klassetrin, skal der differentieres i forhold til fagets indhold på en måde, så eleverne i 7. klasse får viden til de første skridt på vejen til vurdering af muligheder, i 8. klasse får undersøgt egne forudsætninger i relation til uddannelsesparathed og i 9. klasse får tilstrækkeligt grundlag for at kunne træffe kvalificerede valg.

9 Referencer

Euroguidance Network: Career Management Skills Framework,
<http://www.leaderproject.eu/cms-framework.html>. Hentet: 29-05-2020.

Højdal, Lisbeth & Poulsen, Lene (2012) Karrierevalg. Teorier om valg og valgprocesser. Schultz.

Neary, S., Dodd, V. and Hooley, T. (2015). Understanding Career Management Skills: Findings From the First Phase of the CMS Leader Project. Derby: International Centre for Guidance Studies, University of Derby.

Poulsen, Bo Klindt; Thomsen, Rie; Buhl, Rita; Hagemeyer, Ida Andrén(2016) Udsyn i Udkolingen. KL og Danmarks Lærereforening.

Law, Bill(2010) Building on what we know. Career Learning Thinking for the contemporary working life. The career learning café.

Law, Bill & Watts, A.G.(2003) The DOTS analysis. The original article. The Career Learning Network.

Thomsen, Rie (2014) Karrierekompetence og vejledning i et nordisk perspektiv-Karrierevalg og karrierelæring. NVL & ELGPN concept note. Oslo: NVL.

**Arbejdskendskab (valgfag)
- Faghæfte 2019**

Udgivet i 2020

Design: BGRAPHIC

Denne publikation kan ikke bestilles.
Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:
www.emu.dk

Børne- og Undervisningsministeriet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Frederiksholms Kanal 26
1220 København K

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET